

УДК 796.6-029:9(477)

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Л.Ю.Дудорова

Анотація. В статті розглядається історичний аспект розвитку туризму в незалежній Україні; акцентовано на відображенні в туризмі динаміки соціально-економічного розвитку держави, життя громадян, їхнього матеріального стану, культурних інтересів, бажань, духовних цінностей.

Ключові слова: історія туризму, незалежна Україна, підготовка туристських кадрів.

Аннотация. В статье рассматривается исторический аспект развития туризма в независимой Украине; акцентировано на отражении динамики социально-экономического развития страны, жизни граждан, их материального положения, культурных интересов, желаний, духовных ценностей.

Ключевые слова: история туризма, независимая Украина, подготовка туристских кадров.

Annotation. The paper is considering the historical aspect of tourism development in independent Ukraine. Modern tourism reflects the dynamics of socio-economic development of Ukraine, people's lives, their financial status, cultural interests, desires, spiritual value.

Key words: history tourism, independent Ukraine, preparation of tourism personnel.

Постановка проблеми. Розвитку туризму в Україні сприяють низка постанов та Указів Президента України: "Про День туризму", "Про основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 року"; "Про заходи щодо забезпечення реалізації державної політики у галузі туризму", а також Послання Президента України до Верховної Ради України «Україна: поступ у ХХІ сторіччя». Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки" значно покращила стан розвитку туризму в нашій країні, основною метою якої є створення конкурентноспроможного міжнародного ринку національного туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексного розвитку регіонів за умови збереження екологічної рівноваги та культурної спадщини.

Метою статті є дослідження особливостей розвитку туризму в незалежній Україні

Виклад основного матеріалу. Новітня історія розвитку туризму в Україні починається з розпаду колишнього СРСР і реформування державних структур, як зазначає В.В.Абрамов [1, с.23]. У цей період завершилось акціонування туристських підприємств та організацій і відбулися зміни в системі самодіяльного й спортивного туризму. Практично було ліквідовано систему централізованого фінансування самодіяльного й спортивного туризму. Припиняється фінансування туристських спортивних громадських організацій, туристських союзів, клубів, федерацій тощо. Розвивається система самофінансування туристських спортивних громадських організацій за рахунок різноманітної туристської комерційної діяльності. Багато спортивних туристських походів і змагань стають платними і проводяться зазвичай за рахунок коштів учасників. Особливо гостро постає проблема збереження єдиного туристичного простору для розвитку внутрішнього спортивного й самодіяльного туризму. Традиційні спортивні маршрути здебільшого опинилися за кордонами України – у країнах СНД. Матеріальна база спортивного туризму різко скоротилась і частково занепадала. Усе це призвело до скорочення чисельності самодіяльних туристських походів і подорожей, кількості масових туристських маршрутів – туристських зльотів і змагань. У цей же час у спортивному туризмі з'являються нові види, вводиться в спортивну класифікацію вітрильний туризм. Спортивні розряди і звання присвоюються у двох видах туристських змагань – зі спортивних походів і туристського багатоборства.

О.М.Любовець вважає, що головна проблема, яка виходить на порядок денний суспільства на цьому етапі розвитку масового самодіяльного туризму, – підготовка, навчання громадських інструкторів, а також формування державно-суспільної системи управління зазначеною галуззю [8,

с.45].

В.М.Курилова підкреслює, що активну участь у підготовці інструкторів туризму беруть вищі навчальні заклади, де на факультетах громадських професій студенти набувають навичок похідного життя, одержують кваліфікацію інструкторів самодіяльного туризму [7]. Десятки тисяч громадських туристських кадрів навчаються і в загальноосвітніх школах, коледжах, інших організаціях.

Р.О.Дякова стверджує, що масовий розвиток самодіяльного туризму неможливий без залучення до організаторської роботи широкого громадського активу [3, с.34]. З цією метою в Україні у міських радах з туризму та екскурсій було створено керівні громадські органи – федерації туризму, а в Республіканській раді – Республіканську федерацію туризму. Через численні громадські комісії з видів туризму і напрямів роботи федерації туризму здійснювалось керівництво багатогранною туристичною діяльністю. Туризм перетворюється у велику галузь обслуговування населення.

На думку В.Ф.Кифяка, склалася стійка тенденція щодо посилення масовості й доступності програм туризму, обмінів і подорожей, реалізованих різними туристичними органами [5]. Спеціалізовані підрозділи, охоплюючи різні соціальні групи населення та координуючи свою діяльність у розв'язанні загальних питань розвитку й удосконалення туризму, здійснювали туристсько-екскурсійне обслуговування відповідно до запитів громадян, із урахуванням їхнього професійного, вікового та освітнього рівнів.

В.Д.Дехтяр зауважує, що сучасна Україна має вагомні об'єктивні передумови, щоб увійти до найрозвиненіших у туристичному відношенні країн світу, зокрема достатню ресурсну базу, певний досвід організації туристської діяльності, високий рівень освіти та мобільності населення, певний досвід у сфері соціального туризму, коли він став частиною стилю життя, особливо місцевого населення (туристичні потяги, маршрути вихідного дня, авіа- та автобусні екскурсійні поїздки тощо) [2, с.5].

"Стратегічна мета розвитку туризму в Україні, – пише В.І.Цибух, – полягає у створенні продукту, конкурентноспроможного на світовому ринку, здатного максимально задовольнити туристські потреби населення країни, забезпечити на цій основі комплексний розвиток територій та їх соціально-економічних інтересів за умови збереження екологічної рівноваги та історико-культурної спадщини" [10, с.3]. Це стосується насамперед таких привабливих туристсько-рекреаційних зон, як: Автономна Республіка Крим, Волинська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Херсонська, Черкаська, Чернівецька області, м. Київ, де туризм посідає чільне місце в розвитку економіки.

Б.Ф.Кудинов зазначає, що в умовах занепаду промислових підприємств відбувається інтенсивний процес відтоку робочої сили з традиційно провідних галузей економіки України (металургійної, машинобудівної, оборонної тощо) у сферу надання послуг [6, с.28]. Це закономірний процес розвитку світової економіки. Слід наголосити, що вартість створення одного робочого місця у сфері туризму в 20 разів менша, ніж у промисловості. Туризм не тільки прямо або побічно охоплює більшість галузей економіки, в тому числі промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт, страхування, зв'язок, торгівлю, громадське харчування, житлово-комунальне господарство, сферу побутових послуг, культуру, мистецтво, спорт тощо, а й стимулює їх розвиток. Отже, від функціонування туризму безпосередньо залежить життєдіяльність понад 40 галузей економіки і близько 10-15 % населення України [6, с.33].

Постанова Кабінету Міністрів України "Про створення Державного комітету України з туризму" наголошує, що відсутність у 1989-1993 рр. структур державного регулювання туризму в Україні призвела до руйнування важливих складових частин інфраструктури галузі, розпаду соціально орієнтованого внутрішнього туризму, відпливу значних валютних коштів за кордон, а також до погіршення матеріально-технічної бази [4, с.5]. Було порушено систему напрацьованих зв'язків і турів, підготовки та використання досвідчених кадрів. Якщо в середині 80-х р.р. Україну щороку відвідувало понад 500 тис. іноземних туристів, то в 1992 р. – лише близько 120 тис. Разом із тим, 10 млн. українських громадян виїжджало за кордон переважно за так званими "шоп-турами". Внаслідок цього впродовж 1989- 1992 рр. держава втратила майже 80 % валютних прибутків від іноземного туризму. Призупиненню цього негативного процесу сприяли вжиті урядом заходи. З метою реалізації державної політики в галузі туризму Постановою Кабінету Міністрів України було створено Державний комітет України з туризму. До сфери управління Держкомтуризму було передано 52 підприємства державної власності. Це дало реальні можливості для виведення вітчизняного туризму з глибокої кризи.

Відродження туризму здійснювалося на чіткій, планомірній і системній основі. Головною метою роботи Держкомтуризму стала необхідність посилення державного регулювання туристської діяльності. У стислий термін було вжито заходів щодо впорядкування мережі підвідомчих підприємств,

розробки й рекламування на міжнародному ринку національного туристського продукту, підготовки досвідчених кадрів, створення та зміцнення нормативної бази туризму. Згідно з Указом Президента України "Про Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму", Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України став правонаступником трьох державних комітетів, у тому числі Державного комітету України з туризму [4, с.4].

Важливим кроком у створенні правових засад туристської діяльності стало прийняття Верховною Радою України Закону України "Про туризм" (першого на теренах колишнього СРСР). Закон визначає загально-правові, організаційні, виховні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі туризму.

У 1997 р. Україну прийнято дійсним членом Всесвітньої туристської організації (ВТО), а у 1999 р. на 13-й Генеральній асамблеї ВТО обрано до керівного органу ВТО – Виконавчої ради. Членство України в такій авторитетній всесвітній організації, як ВТО, дотримання Україною всіх нормативно-правових документів ВТО, можливість набувати практичного й теоретичного досвіду у сфері туризму в розвинених туристських державах мають сприяти як піднесенню в країні рівня внутрішніх туристських послуг, так і формуванню позитивного міжнародного туристичного іміджу нашої держави.

Молодіжний і дитячий туризм – це майбутнє кожної держави – це її підрастаюче покоління. Діти й підлітки становлять 21,5 %, або близько 11 млн. осіб, від загальної кількості населення України [10].

Отже, постає потреба вироблення системного підходу до проведення молодіжної політики, сприяння духовному і фізичному розвитку підрастаючого покоління, виховання у нього почуття громадянської свідомості та патріотизму. Державна туристична адміністрація України, інші міністерства та відомства реалізують державну молодіжну політику в контексті виконання загальнодержавної програми "Молодь України". Значна увага приділяється оздоровленню та відпочинку цієї категорії населення країни. Серед туристських підприємств, які спеціалізуються на молодіжному туризмі, найбільшим залишається Акціонерне Товариство "Супутник- Україна". Незважаючи на те, що система ринкових відносин зруйнувала монополію "Супутника" на цей вид туризму, він є одним із провідних у цій сфері.

На думку Д.М.Мороза, з розпадом колишнього СРСР і здобуттям Україною державної незалежності колишня система управління туризмом була зруйнована. Проблеми, пов'язані з економічною кризою, перебудовою системи управління державою, не могли не позначитися на сучасному туризмі, який спочатку втратив свою популярність у суспільстві. Однак історія туризму свідчить, що масовим цей рух стає лише за умови стабільної економічної ситуації, коли створені порівняно достатні матеріальні умови життя та забезпечене зростання реальних доходів населення [9, с.101]. Відсутність державного фінансування призвела до того, що структури управління сучасним туризмом, які існували раніше, в основному припинили власну діяльність.

Організацією, що перебрала на себе функції координації діяльності туризму, є Міжнародна туристсько-спортивна спілка (МТСС), яка була створена в 1990 р. на громадських засадах і є правонаступницею Управління самодіяльного туризму при Центральній раді з туризму та екскурсій. Членами МТСС є країни СНД і Балтії, у тому числі й Україна. Основні напрями роботи Міжнародної туристсько-спортивної спілки: координація загальної стратегії розвитку спортивно-оздоровчого туризму в країнах СНД, Балтії, створення єдиного туристського простору; розробка загальних нормативних документів для держав – членів співдружності країн СНД і Балтії, створення міжнародних туристських маршрутів; проведення міжнародних ярмарків туристських послуг [5, с.37]. Україну як дійсного члена Міжнародної туристсько-спортивної спілки представляє Туристська спортивна спілка (ТСС), створена одночасно з Міжнародною (грудень 1990 р.). Ця громадська організація працює на основі затвердженого статуту і має на меті об'єднання зусиль членів Спілки та координацію їх діяльності щодо сприяння розвитку спортивно-оздоровчого туризму в Україні.

Як зазначає В.В.Абрамов, організаційними та методичними осередками розвитку сучасного туризму є туристські клуби та секції [1, с.125]. Діє спеціалізована контрольно-рятувальна служба. Упродовж останніх років в Україні організовано і проведено низку національних та міжнародних заходів з різних видів туризму.

Висновки. Таким чином, розвиток туризму в Україні як чинник формування економіки держави зумовлює необхідність створення галузевої системи підготовки та підвищення кваліфікації туристських кадрів, яка б виховувала фахівців, здатних в умовах конкуренції індивідуально продуктивно працювати. У період розбудови самостійної України туризм поступово набуває характеру туристської індустрії і сьогодні він є не тільки однією із розвинутих галузей економіки, важливим соціальним інститутом, а й каналом "народної дипломатії". Сучасний туризм віддзеркалює динаміку соціально-економічного розвитку України, життя громадян, їхній матеріальний стан, культурні інтереси, бажання духовні цінності.

Література

1. Абрамов В.В. Годы и тропы: / К пятидесятилетию харьковского спортивного туризма / В.В. Абрамов – Харьков: Кн. Рекламное агенство, 2000. – 332 с.
2. Дегтяр В.Д. Основы оздоровчо-спортивного туризма / В.Д. Дегтяр – К.: Науковий Світ, 2003. – 203 с.
3. Дякова Р.А. История экскурсионного дела в СССР / Р.А. Дякова – М.: ЦРИБ "Турист", 1987. – 72 с.
4. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про туризм" від 18.11.2003 р.№ 1282-ІУ // Український туристичний вісник. – 2003. -№ 1. – С. 18-34.
5. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: [Навч. посіб. для студ. вузів] / В.Ф. Кифяк – Чернівці: Книги-XXI, 2003. – 300 с.
6. Кудинов Б.Ф. Из истории развития туризма / Б.Ф. Кудинов – М.: НОУ "Луч", 1996- С. 24.
7. Курилова В.И. Туризм / В.И. Курилова – М.: Просвещение, 1988. – С. 67.
8. Любовець О.М. Актуальні проблеми історії розвитку туризму на українських / О.М. Любовець Матеріали 2-ої Міжнародної науково-практичної конференції "Туризм у ХХ столітті: Глобальні тенденції і регіональні особливості" / Редкол.: Цибух В.І. та ін. – К.: Знання України, 2002. – С. 114.
9. Мороз Д.М. Індустрія міжнародного туризму та її розвиток в сучасних умовах / Д.М. Мороз // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Проблеми європейської інтеграції і транскордонної співпраці. – Випуск ХХІХ в. В 2 т. – Т. 2. – Львів-Луцьк:, Вежа, 2001. – С. 101- 109.
10. Цибух В.І. Туризм в Україні на зламі тисячоліть / В.І. Цибух // Континент. – 2000. – № 5. – С. 3.